

Protiklady ve vývoji lidstva

Pátá přednáška

Stuttgart, 24. června 1920

GA 197

Rudolf Steiner

Jelikož je ještě jednou příležitost hovořit k vám jako k přátelům anthroposofického hnutí, než odcestuji, chtěl bych vyhovět tomu, co je v jistém ohledu přáním mého srdce. Promluvit o něčem, o čem hovořit je nyní nutno. Snad bude většina toho, co mám právě dnes říci, jistým opakováním věcí, o kterých jsem se častěji zmiňoval z nejrůznějších hledisek, jež dnes také již hrají jistou úlohu v pozorováních, která jsou podávána ve veřejných přednáškách. Ale z jistých důvodů je přece jen nutno, abychom se některými věcmi ještě jednou dnes zabývali.

Dostatečně velký počet lidí, jak jsem často zdůrazňoval, musí pochopit, nemá-li úpadek, do kterého jsme se dostali jako současný civilisovaný svět, vést k úplnému zničení, pochopit, že tato současná civilisace musí být proniknuta jistými impulsy, které mohou přijít v největším rozsahu jen z duchovně-vědeckého pojmání světa. Materialismus, který se rozšířil v evropském světě během posledních tří až čtyř století, který potom dosáhl svého vrcholu v 19. století a převalil se do 20. století, tento materialismus má jednu zvláštnost, která se vyjímá zvláště paradoxně, nedovedeme-li se správně zabývat těmi základy, o které vlastně přitom jde. Tento materialismus má totiž tu zvláštnost, že je mu odepřeno poznávat hmotný svět v jeho skutečnosti. Uvedl jsem vám snad také zde již pro to příklad. Všude shledáváme, že se tento názor zastupuje na základě materialistického způsobu myšlení novější doby, který uchopil širokou veřejnost, že naše srdce v našem organismu je prý- jakousi pumpou, která pumpuje krev organismem. V nejrůznějších variantách nacházíme dnes vybudován tento názor o pumpě lidského srdce. Není tomu tak, nýbrž to, co je skutečnost, to musí být pojímáno tak že se řekne: Naše celá rytmická oběhová soustava je něčím živoucím, nikoli něčím, co lze srovnávat s nějakými kanály nebo podobně, kterými protéká voda, jež je hnána ve svém oběhu pumpou. Naše rytmická cirkulační soustava, naše krevní soustava je něčím živoucím. Je udržována ve své živoucnosti různými faktory, z nichž nejhrubšími jsou dýchání, hlad, žížeň apod., tedy věcmi, které jsou naprosto duchovně-duševní povahy. Zcela primární zdroje přivádějí naši živoucí krevní soustavu do rytmického pohybu, a to, co je pohyb srdce, pochází z toho, že toto duchovno se včleňuje do tohoto rytmu krve. Krevní rytmus je to primární, živoucí a srdce je strháváno tímto krevním rytmem. Skutečnosti jsou

tedy zcela opačné, než co dnes hlásá běžná fyziologie ze všech kateder a co je tudíž školou a od nejčasnějšího dětství lidem vtlačováno do hlavy. Musíme tedy říci: Materialismus nebyl ani s to ve skutečnosti poznat to, co jsou hmotné děje v lidském organismu, které se vztahují na srdce. Právě hmotu pochopil materialismus zcela špatně. To je ale jen jeden příklad za mnohé jiné. Právě hmota zůstala absolutně neobjasněna vlivem materialismu. Srdce není žádnou pumpou, nýbrž je něčím, na co můžeme spíše pohlížet jako na smyslový orgán, který je nutno vsunout do lidského organismu, aby člověk ve svém podvědomí pomocí srdce měl jakési podvědomé vnímání o své cirkulaci, tak jako pomocí oka vnímá barvy zevního světa. Srdce je v podstatě smyslový orgán vsunutý do krevního oběhu. O tom všem se dnes učí opak.

To je příklad stojící zdánlivě úplně v koutě. Mohu si myslit, že mnohý filistr je dnes nakloněn říkat: Jaké by to mělo již způsobit neštěstí, mají-li lidé zcela falešný názor o podstatě lidského srdce? Spíše budeme muset již připustit, že to má zcela všeobecně povážlivý význam, mají-li všichni lékaři falešný názor o bytostné podstatě lidského srdce. Neboť zda mají lékaři správný či falešný názor o srdci, na tom závisí přece mnoho v lidském životě. - Ale tak je tomu přece také s jinými věcmi. A tím, že všechny věci v životě spolu souvisí, tím je lidstvo dnes naplněno takřka samými zvrácenými myšlenkami, zcela myšlenkami inverzními. A mohli bychom se domnívat, že lpění na zvrácených myšlenkách ruinuje vůbec naše celé myšlení. To se také totiž děje. Naše myšlení je důkladně ruinováno tím, že si zvykáme v

nej různějších oblastech, protože se nám to vtlačuje od našeho dětství do hlavy, myslet opak skutečnosti. Nepřivykáme tím nikdy jistému, cílevědomému myšlení. Neboť jak může cílevědomé myšlení vzniknout například v sociálním životě, když v těchto věcech, kde se především musí hledat pravda, jsme na opačných cestách?

Ale hledte, jisté věci, které je důležité vědět, zůstávají vůbec dnes člověku uzavřeny. Když se dnes zkoumá lidský organismus v běžných ústavech, ve fyziologických, biologických laboratořích nebo klinikách nebo v jiných ústavech, zkoumá se například mozek, tak že se analyzuje kus po kousku, jak to nejprve vyhlíží a játra se analyzují právě takovým způsobem. Ale když se to činí, nepohlíží se nikdy na to, co je zcela specifické pro pochopení člověka. Naše celá dnešní organizace hlavy a vše to, co je touto hlavou ovládáno, je něčím podstatně jiným než náš ostatní lidský organismus.

Co tu je v základě, to vám chci ukázat tímto způsobem:

Je to něco, co můžete nakreslit takto. Chci dospět pozvolna k

tomu, co chci vlastně říci. Člověk má dva vnímavé orgány. Jsou to čtyři směry vnímání, které má člověk.

Neřekl jsem záměrně, kde tyto směry vnímání leží v lidském organismu. Když zde nic nenakreslím než dva směry, které jaksí vysunujeme a jimiž se vnímá, a dva jiné, kterými se vnímá na stranu, tak je zcela lhostejné, zda to zde jsou cítící nebo pocitové směry, které jdou skrze moje dvě nohy, a zda to tu jsou citové směry, které jdou skrze mé paže. Tu máte něco, co spolu souhlasí. Vnímám jaksí svou vlastní tíži, když stojím svýma dvěma nohama na zemi. Zde skutečně něco vnímám. A vnímám něco pokaždé, i když se ničeho nedotýkám, když vysunu svou ruku, svou paži.. Myslete si horizontálu, potom mohu těmito oběma směry minit obě osy očí. Jednou mám celý organismus, jen otočen do pravého úhlu, v hlavě, po druhé uvnitř v ostatním organismu. Z jistého vyššího hlediska vyjadřuje obojí totéž. Naše dvě nohy jsou jen směry vnímání, které se staly hmotnými, které máme také duchovnějším způsobem, když je vysunujeme z mozku pomocí očí a vnímáme tu barvy, kdežto jinak vnímáme tíži a vše, co s tím souvisí. Vidíme, šlapeme na barvy, mohli bychom říci, kdybychom chtěli obě věci, ale zcela organicky, navzájem zaměnit. Slyším křidu, dotýkám se C nebo Cis. To je jen rozdíl stupně. To, co tu je na hlavě, je v pravém úhlu otočené duchovněji, to druhé je ve vertikální rovině a je hmotné. Ale obojí má nakonec totéž východisko. Jen o tom jednom vím, o tom, na co moje oči šlapou jakožto na barvy, čeho se moje uši dotýkají jakožto tónu, o tom vím. to je v mém obyčejném vnímání, vědomí. O tom, co moje nohy vidí z poměru tíže a o tom, co moje paže slyší ze všech jiných vztahů, které tu přicházejí v úvahu, je vše v podvědomí. A to, co je v podvědomí, to jsou poměry v kosmu! Tímto celým podvědomím vím o kosmu, vím o poměru Země k jiným světovým tělesům, vím o tom, co universálně souvisí s tíží. Pažemi slyším hudbu sfér, nikoli samozřejmě ušima. Takže můžeme říci: Skládáme se ze svého takzvaného nižšího organismu, který má podvědomé kosmické vědomí, ale právě „vědomé“ vědomí. Celá lidská organizace je vytvořena k orientaci k tomuto rozdílu. Jak jsme vytvořeni zevně, to závisí naprosto od těchto protikladu. A víte: To, co my dnes neseme na sobě jako hlavu, to je přetvořené dřívější tělo z dřívější inkarnace, z dřívějšího pozemského života, kdežto naše nynější hlava se stává ostatním organismem v tomto zemském životě. Tuto metamorfózu proděláváme z jednoho pozemského života do druhého. Hlava je proto přetvořený ostatní organismus. Je jaksí více dokonalá, více hotová. A protože taková je, staly se nohy tak jemnými, že se jako tykadla očí vysunují ven, aby tu nanejvýš pohyblivě šlapaly na barvy. Paže předešlého života se staly tak éterickými, že se nyní u uší vysunují ven a dotýkají se tónů.

Vezměte jednu tyto konkrétní poznatky člověka. Vůbec nic se nestalo tím, že lidé vědí, že existují opakované pozemské životy atd... To jsou nakonec dogmata, a zde je lhostejné, zda máme dogmata katolické a evangelické církve, nebo zda máme dogmata o opakovaných pozemských životech. Vlastní myšlení začíná teprve tam, když vstupujeme do konkrétních událostí, teprve když můžeme chápat: Pohlížíš na svou hlavu, zde ji vidíš jako přetvoření svého těla z předešlého pozemského života, které si ovšem musíš myslet bez hlavy, neboť předešlá hlava je přetvoření těla v ještě dřívějším pozemském životě. A to, co vidíš jako ostatní organismus, v něm vidíš to, co se stane v dalším životě hlavou, kde se paže budou metamorfovat tak, že se stanou ušima a nohy se budou metamorfovat tak, že se stanou očima. Teprve pak, když takto pohlížíme do hmotnosti a chápeme ji v její duchovní podstatě, když máme takto ducha, že může zasvítat do hmoty, potom teprve je zde to, co dnes lidstvo nutně potřebuje. A teprve když máme lidského ducha organizovaného tak, že nehledá takové

pošetilosti, jaké byly hlášány, zejména v druhé polovině 19. století, jakožto možné sociální názory, teprve potom jsme skutečně dozráli k tomu, abychom získali takové sociální názory, které mohou být vnášeny do světa jakožto skutečnosti. Dnes je nutné, aby se toto důkladně prohlédalo. Je to vážná věc, aby si dnes lidé řekli: To, co se uctívá jako věda, která se vytvořila, to, co je všude hlášáno, to musí být nahrazeno něčím jiným. Nejde to vůbec jinak.

Je nesmysl, jak jsem řekl nedávno také v jedné veřejné přednášce, mluvit o zřizování lidových vysokých škol a věřit, že by se mohlo to, co se dnes provozuje v našich obyčejných vysokých školách přesadit do lidových vysokých škol. To, co se provozuje na našich vysokých školách, to nás přivedlo do těchto katastrof, protože několik málo vedoucích osobností to mělo jako své základní smýšlení materialistické; nyní to má být vnášeno do mas, do celých mas, to znamená, že miliony lidí mají zabřednout do katastrof, do nichž byly zavlčeny falešným duchovním vedením několika osobností. Co je pro několik málo lidí nikoli prospěšné, to má být rozeseto pro četné lidi. To přece nejde se šířením lidového vzdělání, aby se to, co žije na univerzitách, jednoduše vyneslo ven, neboť tím se vynesou něco, co je pro člověka vůbec nevhodné. To dnes zní radikálně, ale náleží to k tomu, ze všeho nejnutnějšimu, aby se to bezpodmínečně do hloubky prohlédalo, když myslíme, byť i jen radikálně na to, aby nepokračoval dále pád do zániku, nýbrž aby nastalo budování.

To je to, o čem bych chtěl umět mluvit ve slovech, která se skutečně zmocní lidských srdcí. Co možno nejvíce srdcí musí být uchopeno těmito konkrétními pravdami. Proto jsem měl takovou potřebu poukázat ve veřejných přednáškách na to, jak jsme to přece již dovedli tak daleko v naší Waldorfské škole, že anthroposofie byla pozitivně vnesena do vyučování. Právě tak dobře bych se mohl také zmínit o anthroposofickém vyučování v 5. třídě, kde také působila anthroposofie, působila nikoli tak, že by se děti učily anthroposofii - to by nás nenapadlo - nýbrž tak, že se vyučování oživí tím, co přichází z anthroposofie, když se nechá anthroposofie vplynout do učiva. To působí budivě na duše dětí; stávají se zcela jinými těmito vlivy. Byla by to pohodlnost, kdybychom chtěli ve škole jednoduše učit anthroposofii. O to opravdu nejde, nýbrž jde o to, abychom to, čemu učíme, uměli oživit dětem anthroposofii. K tomu ovšem se musí anthroposofie stát v člověku samém plně živoúcí, a to je něco, co jde tak nekonečně těžko, aby se anthroposofie stala v lidech živoúcí. Neboť dnes by již v jistém ohledu bylo možné, aby se v nejrůznějších odvětvích, nikoli snad jen vědy, nýbrž říkám právě, aby nejrůznější odvětví života byla proniknuta tím, co může pocházet z toho, že v anthroposofii žijeme.

To je takové všeobecné pozorování. Chci na to navázat pozorováním speciálním, z něhož můžete seznat, jak souvisí věci, které zde přicházejí v úvahu.

Víte přece, že v marxistickém světovém názoru a pojetí života dnes velice rozšířeném, které dochází svého radikálního výrazu v leninismu a troekismu ničícím svět, že v tomto marxistickém pojetí života hraje velkou úlohu názor, který se nazývá „marxistické pojetí dějin - historický materialismus" a zejména dogma o základním působení výrobních poměrů. Je to dogma, k němuž se dnes přiznávají miliony lidí z proletariátu, dogma, že to, co jsou mravy, právo, náboženství atd., je něčím, co stoupá jako kouř, jako ideologie - můžete se o tom dočíst podrobněji v knize „Kempunkte... - Hlavní body..." - co jako kouř stoupá z výrobních poměrů, kdežto výrobní poměry jsou prý jedinou skutečností, tím, co se má klást jako základ při posuzování historie.

Svého času jsem pokládal za zcela zvláště důležité - a vlastně to souvisí s celým mým míněním, že jsem mohl něco učinit v berlínské škole pro vzdělávání dělníků něco, z čeho by se bylo mohlo vycházet - pokládal jsem za důležité mluvit osvětově v proletářských kruzích o tomto názoru, že by pouhé výrobní poměry působily ve vývoji a pokusil jsem se tudíž přednášet nikoli marxistické pojetí dějin, nýbrž pravdu. To bylo také potom důvodem, proč jsem byl vyhozen, protože to bylo tehdy těm vůdcům právě tak proti mysli jako nyní idea trojčlennosti, protože tehdy a také dnes byl skutečně v socialistickém hnutí ještě mnohem slepější cit pro autoritu a víru v autoritu než v katolické církvi.

Vidíte ale, že to, o co tu právě jde, je toto - aby se prohlédalo, správně prohlédalo, jak ty věci také sociálně ve světě souvisejí. Kdo získá správný úsudek o tom, co jsem naznačil ve své knize „O duševních záhadách“ jako přirozeně danou trojčlennost lidského organismu, kdo pochopí toto rozčlenění člověka v organismus nervově-smyslový, v organismus rytmický a v organismus výměny látkové, ten myslí tak, že toto myšlení může potom aplikovat na sociální život. Když se něco takového činí, tu přicházejí dnešní pošetilci a říkají: Děláš analogie, protože je lidské tělo trojčlenné, členíš také sociální organismus. To je nesmysl! To jistě nečiní spis „Kernpunkte“ (Hlavní body ...), zde se nepracuje s analogiemi. Pouze se říká, že když někdo vyprostil své myšlení ze „španělských bot“, do kterých je myšlení zašněrováno dnešní učeností a zejména dnešním veřejným životem, ten toto myšlení tím, že v lidském organismu přichází na něco skutečnosti přiměřeného, ten toto myšlení tak dalece osvobodí, že může rádně myslit i v sociálních věcech, kdežto myšlení, které klade mozek člověka vedle jater a vše zkoumá jakožto stejné substance, ten nemůže nikdy dospět k nějakému rozumnému úsudku.

Kdybychom tvořili takto zevně analogie, potom bychom řekli: máme trojčlennost sociálního organismu a trojčlennost organismu lidského. Hlava je duchovním orgánem, tedy ji musíme srovnávat s duchovním životem trojčlenného organismu, rytmická soustava, ta přináší souzvuk mezi různými funkcemi jako činnosti srdce, jako činnost dýchání - tedy právní část sociálního organismu - výměna látek, to nejhrubší, nejhmotnější, to, na co mystik shlíží s jistým pohrdáním, přesto že také prohlašuje, že musí jíst a pít, tuto výměnu látek srovnáváme se životem hospodářským.

Ale tak tomu není! Častěji jsem upozorňoval na to při jiných příležitostech, že věci jsou právě ve skutečnosti jiné, než by se myslelo podle pouhých analogií, že nemůžeme například říkat, že letní období by se dalo srovnávat s bdělým stavem Země a zimní období se stavem spánku. Pravda je jiná. V létě Země spí a v zimě bdí. To jsem uvedl přece v jednotlivostech.

Ale tak je tomu také, když se zaměříme na skutečnosti a nikoli na analogie při srovnávání sociálního organismu s organismem lidským. Zde se musí srovnávat zrovna hospodářský život v sociálním organismu s lidskou činností hlavy, to, co je životem právním, to se musí srovnávat ovšem - protože je uprostřed, tak se lidé také nemýlili při analogii - s činností rytmickou. Ale duchovní život, ten musíme srovnávat s výměnou látek. Tedy hospodářský život je třeba srovnávat s duchovními orgány, duchovní život v sociálním organismu s orgány výměny látek. Zde nepomůže nic. Hospodářský život je hlavou sociálního organismu a duchovní život je žaludkem, játry a slezinou pro organismus sociální nikoli pro jednotlivého člověka. To je samozřejmě opět velice nepohodlné, když vezíme ve „španělských botách“, že máme rozlišovat sociální život a život jednotlivého, individuálního člověka.

Zde opět jde o to, aby člověk připraven duchovní vědou pohlížel na skutečnost, a ne aby pěstoval analogie a popletenou symboliku. Pak už dospějeme k četným důležitým věcem. Dospěje se například k tomu, že si můžeme říci: Ano, potom ale přece musí hospodářský život, je-li vlastně v sociálním organismu hlavou, tak jako lidská hlava musí z ostatního organismu trávit (být živena). Potom nelze říci, že by mravnost, poznání, náboženský život byly ideologii, která vystupuje z hospodářského života. Nikoli, naopak! Hospodářský život je něčím, co závisí na životě duchovním, na výměně látek v sociálním organismu, jako hlava závisí na dýchání, žaludku a jater a slezině. Potom dospíváme k tomu nahlédnout, že hospodářský život je tím, co stoupá vzhůru z duchovního a náboženského života. Kdyby člověk neměl žádný žaludek, nemohl by mít žádnou hlavu. Jistě nemohl by mít také žádný žaludek, nemohl by mít žádnou hlavu, ale nakonec hlava je živena žaludkem, a právě tak je udržován hospodářský život životem duchovním a nikoli naopak. Proto je naprostý omyl, strašná pověra, která dnes hrozí šířit se po celém civilizovaném světě jako socialistická teorie, protože nikdo nemyslel v posledních staletích na to, aby se vyváděla pravda, nýbrž každý hlásal jen na základě emocí jako pravdu to, co mu bylo přiměřené podle jeho třídy, podle jeho stavovského hlediska. Teprve nyní lidé nahlížejí, jaká je to pošetilost pohlížet na výrobní poměry jako na základ pro historické dění. Neboť nyní se dospívá k tomu, aby se opravdu srovnávaly skutečnosti, nikoli šířily analogie. Hledíme nyní správným směrem a nahlížíme, že když je podkopávána výměna látek v lidském organismu, hlava trpí, že tedy pokaždé, když etika, náboženství, život poznání je podkopáván. v sociálním organismu nepůsobí zdravá výměna látek a hospodářský život musí potom klesat do zániku. Na hospodářském životě nezávisí vůbec nic, nýbrž primárně vše závisí na názorech. idejích, na duchovním životě lidí.

A tak jako naše hlava vlastně neustále umírá - uvedl jsem to v jistých přednáškách - tak jako udržujeme svůj organismus hlavy jen tím, že je v neustálém odumírání, proti čemuž se staví na odpor ostatní organismus, takové to je s životem hospodářským. Hospodářský život to je, který vede historické dění lidstva ustavičně k odumírání, který neprodukuje snad ze sebe ostatní věci, nýbrž především vytváří jen smrt. A tak smrt musí být neustále zase vyrovnávána tím, co je vytvářeno v duchovním organismu. Tedy právě opak je pravda. Kdo tvrdí v materialistickém smyslu, že by byl hospodářský život základem toho, co pokračuje dále, neříká pravdu. Pravdou je, že hospodářský život je základem toho, co vždy zase v etapách odumírá, a jeho odumírání musí být vyrovnáváno z ducha. Postupovat tak, jak se nyní postupuje v Rusku, znamená pomáhat světu k odumírání. Neexistuje žádná jiná možnost, chtějí-li lidé tímto způsobem dále pracovat než pomáhat světu k odumírání ze zcela jednoduchého důvodu, protože v tom, co tu konají, spočívá zákonitost odumírání.

Vidíte, jaké zde existují sociálně eminentně důležité věci. To bylo to, co jsem se vždy znovu pokoušel v nejrůznějších tónech po dvě desetiletí od té doby, co je pěstována anthroposofie, nechávat mezi námi různými přednáškami prozařovat a vysvětlovat, že u nás vpravdě nejde o to kultivovat vnitřní duševně rozkošnická pojetí světa a životní názor, jakýsi druh duchovního snobismu, nýbrž že jde o to, co doba potřebuje jako svůj nejdůležitější impuls.

Toto jsem chtěl dnes ještě jednou před vámi vyslovit opět v poněkud jiné formě v souvislosti s různými věcmi, které nás mohou poučit o bytosti člověka, protože je nyní důležité, aby ti, kteří se přiznávají jako přátelé k našemu anthroposofickému hnutí, aby nahlédli souvislost tohoto anthroposofického hnutí s tím, co se jinak mezi námi děje.

Je přece, jelikož se nyní častěji hovoří ve formě velmi překroucené o všem, co vychází ode mne nebo od jiných přátel, je přece obtížné říkat velkému shromáždění, i anthroposofickému, tak zcela volně tyto věci, ale musí se na některé věci upozornit, protože jinak není příležitost hovořit tak bez dalšího v užším kruhu, a protože se o těchto věcech hovořit musí. Musíme si být vědomi toho, zvláště zde ve Stuttgartu, že to, k čemu jsme po dvě desetiletí přilnuli jako k anthroposofickému hnutí, že to právě vstoupilo do nového stadia, a že jsme tím. když to míníme s tímto hnutím poctivě, vzali na sebe povinnost účastnit se této pronikavé změny, této pronikavé změně se přizpůsobit. Musíte jen správně vidět, že když zde podnikli naši přátelé Molt, Kühn, Unger, Leinhas a někteří další pokus vyvodit poctivé praktické důsledky z anthroposofického pojetí života, že se právě tím stalo něco, co se týká nás všech, co se týká nás všech takovým způsobem, že se o to musíme zajímat celým svým chováním. Je tomu tak, že až dosud vlastně - všimněme si toho jen zcela přesně - bylo anthroposofické hnutí světovým proudem.

Duchovní světový proud je totiž něčím duchovním. Něco duchovního jde svou cestou. Byť se tvoří „kliky“, byť se tvoří jakkoli zavrženíhodná malá srovnání, která mají osobní a kdovíjaké ještě zájmy, dokonce přes takového dvorního radu - hromadu na dvoře „neřádu“ - jako je Max Seileng, může se duchovní hnutí přenést a kráčet dále. Musíme s tím či oním způsobem správně naložit, ale pokud se jedná jen o duchovní hnutí, lze se přes to přenést a kráčet dále.

První věcí bylo to, co se připojilo k mému Provolání z minulého roku. To přešlo do hnutí trojčlennosti dnes ještě problematického, do Svazu pro trojčlennost sociálního organismu, který vlastně, co se chtělo, až do dnešního dne nemohl ani přibližně dosáhnout. Neboť to, co bylo mým Provoláním míněno, bylo přece v jistém smyslu odmítnuto, a bylo by dobře, kdyby o tom existovalo úplné vědomí, že to bylo odmítnuto, že se splnilo jen pramálo z toho, co bylo tímto Provoláním míněno.

Jsem tím samozřejmě k mnohému nucen. Když například, v Dornachu vzešla idea, že by se mělo učinit další Provolání, které by vysvětlilo v mezinárodním životě, co znamená Dornach pro svět, tu jsem musel přátelům vysvětlit: Ano, venku v obyčejném životě, který' ale nyní jde vstříc svému zhroucení, tu je zvykem vydávat provolání za provolání, program za programem. To nelze na základě anthroposofického hnutí. Zde jde o to, aby se nahlédlo, že je jistým způsobem nanejvýš nezdravé, když se učiní něco, co se nepodaří. Zde jde o to, že musíme skutečně přihlédnout nejpreciznějším způsobem k šancím úspěchu, že neděláme pouze to, co člověku napadne, nýbrž že činíme jen to, co se může podařit. Proto jsem tehdy vyslovil slovo, které je důležité a to prosím. abyste uvážili: Nenapadne mě napsat podobným způsobem opět Provolání, neboť dvakrát se nesmí učinit s nějakým Provoláním totéž, co se dělo s prvním. Mohl jsem zde ještě nechat uskutečnit Výzvu kulturní rady, kterou jsem nenapsal sám, ale musíme si ujasnit, že věci začínají být mnohem, mnohem vážnější, než jak je člověk ochoten je pojímat, když je něco takového jako anthroposofické hnutí v pozadí.

Nyní jsme vytvořili z anthroposofického hnutí jaksi tři věci, z nichž každá představuje něco zcela jiného.

Trojčlennost z onoho Provolání - musíme na tom pracovat, neboť je částečně odmítána; druhý článek je waldorfská škola; třetí finanční obchodní, průmyslový podnik „Der kommende Tag“.

V dřívějších dobách, když jsme měli jen anthroposofické hnutí - hovořím dnes jen o Stuttgartu - přijížděl jsem do Stuttgartu, býval jsem tu asi 3 až 4 dny, víte ale s kolika lidmi jsem zde vždy mohl jednotlivě hovořit. To vše byly věci, které, jak nyní ukazuje úspěch, měly jistý význam. Nebylo bez významu, že to, co se zatím uskutečnilo - porozumí mi ten, kdo mi porozumět chce - bylo možno v takových hovorech s jednotlivými osobnostmi dát věci opět do pořádku. Potom mohla věc až na další pokračovat. Tak jak bezprostředně věci jsou, máme vlastně co činit nyní, poté co se vytvořily tyto zevní věci, se zasedáními od rána do večera, až do noci, a nemůže být řeči o tom, aby pokračovaly ony staré zvyklosti, které tu byly, když jsme ještě byli anthroposofickým hnutím. Z toho všeho nepocítují velmi mnozí nic jiného, než že je to prý nesnáze, že to není již jako dříve. Je ale nutné pohlédnout na celý obrat a skutečně si říci: Vyvinulo se něco jiného od jara minulého roku a s tím se musíme vyrovnat.

Nebude to moci zůstat tak, jak je tomu nyní, ale aby to tak zůstat nemohlo, o to je nutno se přičinit. Tak to zůstat nemůže z toho důvodu, protože vše to, co se děje, ať je to pro waldorfskou školu, ať je to pro Svaz pro trojčlennost, ať je to pro „Kommender Tag“, vše vzniká na základě duchovní práce. Bez duchovní práce, která byla vykonána a dále se musí konat, nemá to vše žádný smysl. Tato duchovní práce musí dávat celku konfiguraci, musí dávat celku sílu a obsah. Dojdeme-li k tomu, k čemu bychom dospěli, kdyby tato věc pokračovala takto dále, tak by následkem bylo, že by nynější instituce sežraly původní duchovní hnutí, tu odnímáme této věci její původní základy. Nesmí to, co vyrůstá z anthroposofického hnutí sežrat toto anthroposofické hnutí samo.

Vidíte, musím dnes hovořit o velmi vážných věcech a snad mi alespoň někteří porozumí. Ale tato věc se nemůže stát jinou, nenecháme-li být realitou to, že právě se anthroposoficky pracovalo skutečně po mnoho let - po desetiletí. Tato práce musí být realitou.

Nyní vás prosím, abyste přihlédlí ještě k jedné věci: Ve světě se mnoho bojuje, ale kde se vlastně bojuje nejvíce? Ten boj se odehrává jen v jisté formě, lidé to nepozorují, ale nejvíce se bojuje v duchovním životě. A například v tom, co se nazývá anthroposofickým hnutím, tu nemá boj žádného konce. Když se utvořilo naše hnutí na základě starých uzancí - muselo se na ně navázat, víte přece proč - to znamená, že četní lidé se starými theosofickými zvyky se připojili k našemu hnutí, měl jsem pocit, že jeden pán, který tehdy byl zvláště horlivým obhájcem našeho hnutí, brzy se bude přít se všemi možnými druhými lidmi, neboť boj je něčím, co se zde právě strašně vyvíjí. Ano, dokonce jsem vždy zdůrazňoval: Pán, který je takový zcela kovaný theosof, nebude se přít pouze s jinými lidmi, nýbrž jeho levá a pravá polovina se utkají ve strašném boji. Dožijeme se toho, že se levá strana této osobnosti bude přít nejstrašnějším způsobem s pravou stranou.

Musí se totiž samozřejmě vyvinout jiný pól, ten pól, který musí překonávat neustále existující boje, vznikající z duchovní podstaty každého duchovního hnutí - protože každé duchovní hnutí směřuje k individualitě. Musí existovat také druhý pól, pól lidského porozumění, pól, který spočívá v tom, že se může proniknout do člověka, že se můžeme vnořit do životních impulsů druhého člověka atd... Musí byt možné, aby se to, co se dnes koná jako práce na trojčlennosti, co se dnes koná jako „Kommender Tag“, co se dnes koná jako waldorfská škola, aby se to neslo z dobrého morálního základu našeho anthroposofického hnutí zde ve Stuttgartu, z onoho morálního základu, který byl vypracováván po desetiletí, nebo přinejmenším by vypracován měl být. Z toho to musí být nesené, neboť jenom tak dospějeme

dále a můžeme si opět vydobýt rovnováhu mezi životem v zasedáních a mezi nutnou duchovní prací, která přece musí tvořit základ. Ale k tomu samozřejmě nedospějeme, když se neustále zde odehrávají takové věci jako například, když člověk slyší: Zde se zase stalo něco strašného, zde je člověk, který se neustále hádá, který škodí všemu ostatnímu. - To může být, to může být správné. Ale mně se až dosud nepodařilo, přesto že jsem se s takovými lidmi během své nynější přítomnosti setkal, nepodařilo se mi takovou věc tak dalece sledovat, že by mi, když jsem přišel k druhému, že by mi ten druhý řekl totéž, co první. A u pátého, šestého stalo se již opakem toho, co mi byl zvěstoval první. Ano líčím jen skutečnosti. Nechci kritizovat, nechci kárat, nebo chválit, skutečně nikoli to první, ale je tomu tak. To ale čeho je nutné, aby se to vyvíjelo právě na anthroposofické půdě - uvedl jsem to již častěji - je absolutní, nevyvratitelný cit pro pravdu. Je velmi obtížné ve všech těchto věcech dále pracovat, když tu není základ pravdy, bezprostředně skutečné pravdy. Když tento základ skutečné pravdy chybí, potom tomu musí být ovšem tak, že když něco k člověku přistupuje a sleduje se to ještě u pátého nebo šestého, nelíčí se to již tímž způsobem. Ale prožívám, že se mi něco sděluje, co je „strašné“ a každý, koho se ptám, říká něco jiného. Nemohu samozřejmě ty věci, které vím z jiných zdrojů, používat ve vnějším životě, to jsem častěji uvedl. Proto nejde o to, zda věc vím či nikoli, zda je to správné nebo ne, nýbrž jde o to, zda první říká totéž jako sedmý či šestý, nejde o mé vědění! Zpravidla si nedám namluvit žádnou iluzi a nikoho se neptám také z toho důvodu, nýbrž pro zcela jiné důvody. Obvykle mě tak příliš nezajímá, co se mi sděluje, ale jde nyní o to, abych mohl pohlédnout na to, co říká první a co sedmý, a tu se mi velmi často ukazuje, že první říká něco a u sedmého je tomu právě naopak. Domnívám se, že z toho, s jistou evidentností něco vyplývá: že jedno z toho není pravda. To z toho, jak se mi to jeví, vyplývá.

Ano ve vnějším fyzickém životě, který jde nyní právě proto vstříc zániku, vždy lidé nechtěli pozorovat funkci, rozhodující význam nepravdy. I když není zamýšlena, působí nepravda vždy ničivě. Na pudě, na níž stojí anthroposoficky orientovaná duchovní věda by se muselo za všech okolností nahlédnout toto: To, čím je ve fyzickém životě ničící bomba, to je v duchovnu nepravda. Nepravda je ničící silou, ničícím nástrojem, a to zcela reálným ničícím nástrojem. Skutečně by zase bylo možné, přes mnohé zakládání institucí dospět k velké plodné práci také v duchovní oblasti, kdyby se obrátila k těmto věcem jistá pozornost, ale pozornost věčná nikoli osobní.

Víte, že není mým zvykem vést filipiky (prudce polemické řeči pozn. překladatele). Morální hřímání není přece mým obyčejem. Ale musím o skutečnostech, které se mi nyní zvláště silně ukázaly, opravdu jednou promluvit, protože jsme ve velmi vážné situaci. Chystáme se podnikat aktivity, které nesmí skončit nezdarem, které se musí zdařit, u nichž nemůže být ani řeči o tom, že se nějak nezdařily, o nichž musíme dnes říci: Zdaří se! Ale aby nespolkly původní anthroposofické hnutí, to závisí na tom, že každý skutečně spolupracuje na tom, aby to, co by mělo morálně vyplynout z práce za desetiletí, skutečně tu bylo. K tomu musí každý přiložit ruku k dílu. To je již jednou nutné, aby zde každý přiložil ruku k dílu.

Je mi těžko u srdce, že nemohu uspokojit skoro žádné z přání, která ke mně nyní tak hojně přistupují. Ale musím vždy přátele odmítat, protože čas se jednoduše nedá zdvojnásobit a zasedání nejsou pouze od rána do večera, nýbrž do noci. Nelze samozřejmě hovořit současně s jednotlivými lidmi. Ale neodstraní-li se tyto věci - ty věci spolu souvisí - neodstraní-li se vážným hlubokým zamyšlením v nejširším kruhu našich spolupracovníků, ty věci, které tak zasahují do celého života zde a které jsou právě charakterizovány tím, co jsem nyní řekl,

nebudou-li tyto věci sprovedeny ze světa tím, že každý jednotlivý člověk půjde právě dnes na tomto místě do sebe, tak vůbec nebude možné, že by se našel čas, aby se konala skutečně stěžejní duchovní práce. To, k čemu anthroposofie vedla, to se bude dařit. Ale když v jistých věcech nenastanou změny, potom tím bude původní duchovní hnutí pohlceno a potom bychom měli z vůle takzvaných nositelů tohoto duchovního hnutí nový materialismus, když by právě duchovní hnutí, které je základem, bylo vymýceno. Duch chce být pěstován, nemá-li odumřít. A materialismus neexistuje snad ze sebe sama, materialismus nelze odůvodnit právě tak málo, jako se učiní mrtvola. Mrtvola vzniká, když je organismus opuštěn duší. Tak se může také vše to, co se zde vytváří z duchovních základů, na základě duševnosti, stát něčím pouze hmotným, když tu není sklon k tomu skutečně nyní pěstovat duchovno. K tomu je ale nutno, aby se především bedlivě obracela pozornost na morální základ, který' mohl být vypracován. Především musí být obrácena pozornost na to, abychom se neoddávali dusím, abychom se neuspokojovali takovými úsudky, které jsou člověku pohodlné. nýbrž abychom bezohledně pohlíželi na život.

Skutečně je velmi špatné, když se například říká: Trojčlennost je krásná věc, je třeba být jejím přívržencem, a protože se člověk potom cítí tak dobře, říká si: Založím nyní něco, co je zcela ve smyslu trojčlennosti, tu jsem potom dobrým člověkem. Mohu se cítit tak dobrým člověkem, když zakládám něco, co je jádrem trojčlennosti. - Morálně si olizovat prsty ze samé vnitřní rozkoše, to člověk může, když činí něco takového, ale smysl pro skutečnost proto ještě nemusí mít. Neboť idea trojčlennosti je právě proto ideou skutečnosti tak odpovídající, realistickou, protože se člověk musí snažit převést ji všemi silami do skutečnosti. Ale ona je vzhledem k nerealistickému duchu v mnoha ohledech tak odporující, že ona se musí dostat především nejprve do dostatečně velkého počtu hlav. Lidé musí mít nutný smysl pro skutečnost a praktický smysl.

Před osmi dny jsem zde musel hovořit o důsledcích trojčlennosti pro hospodářské využití pozemků. Řekl jsem, že trojčlennost pracuje samozřejmě v tom směru, aby sociální výměna, sociální poměry pro pozemky byly takové, že se pozemky nemohou kupovat a prodávat jako zboží. To je něčím, co je zcela na základě reality a opačný poměr je něčím nereálným. To jsem musel vysvětlovat v den, kdy jsem sem dokonce přišel velmi pozdě, protože jsme celý den jezdili po venkově, abychom koupili nějaké statky. Nelze se stavět na půdu trojčlennosti, máme-li smysl pro skutečnost takovým způsobem, že řekneme: Musím přece být dobrým člověkem, vytvořím jádro trojčlennosti. - Nikoli, musíme se bez ilusí smířit s tím, že je nemožné dnes pro trojčlennost pracovat v jistém ohledu jinak, než právě pracujeme na tom, co je nejdůležitější, když nepracujeme na základě bezprostřední současnosti.

Nejde o to, abychom si morálně olizovali prsty, když říkáme, že jsme stoupenci nějaké ideje. Tím se tato idea stává neplodnou a abstraktní. Jde ale o to, abychom prohlédali skutečnost, abychom poznávali to, co je nutné. To je rozdíl mezi utopisty, dogmatiky a praktiky, že ovšem praktik jde v ideji tak daleko, jak se může vůbec jít, že ale nežije v nějaké enklávě světa odcizené z pouhé vnitřní rozkoše, nýbrž že uchopuje skutečnost. Husím se oddáváme skutečně jenom z vnitřní rozkoše. To se musí nahlédnout. A ještě mnoho jiného se musí nahlédnout, co je v tomto směru. A nemohl jsem jinak, přestože mnoho věcí bylo aktuálně k řešení také pro tuto hodinu než použít této hodiny před svým odjezdem ještě k tomu, abych právě poukázal na tak mnohé věci, co mi bylo nej různějším způsobem mimochodem ukázáno, co ale zasahuje jako příboj do plodné činnosti. Ta trpí především tím, že je vlastně neustále nutné vést nekonečné debaty o věcech, které by mohly být vyřízeny během půl

hodiny, protože se do toho mísí věci, které by tu vlastně neměly být. Když je člověk dnes zvyklý na zdravé myšlení - a na to je třeba si zvyknout, chceme-li uskutečňovat duchovní vědu, která je dnes přednášena - a když je potom člověk postaven - neříkám tu nic teoretického - postaven doprostřed toho, co se dnes děje v hospodářském životě v takzvané praxi, tak se to dá vlastně nejlépe charakterizovat tak, že člověk promrhá tak mnoho času, jak jen možno, že čas proplývá. Neboť dnes existují praktici, kteří se chlubí, že mají celý den co činit. Kdyby nemrhali časem, mohla by jejich snad desetihodinová práce být vykonána v jedné hodině. V dnešním takzvaném praktickém životě se právě mrhá časem. A tím, že se čas promarňuje, trhají se myšlenky. Člověk má vlastně pocit, když vstupuje do tohoto provozu takzvaného praktického života, že se neustále domnívá, že je v továrně na nudle, kde se myšlenky, které by tu měly být koncentrovány, roztahují jako těsto na závin nebo těsto na nudle, kde se vše do široka roztahuje. Je to strašné setkávat se s těmito roztaženými myšlenkami, které se dnes pěstují jako životní praxe. Chtějí-li lidé s takovými myšlenkami prohlédat svět, chtějí-li prohlédat ty věci, o nichž jsem dnes hovořil, abych podal jakýsi úvod, potom by lidé nikdy k ničemu nedospěli. Neboť toto celé myšlení jako tažené těsto na závin vzniklo právě z promrhávání času, když to, co by mělo být koncentrováno a jen potom by mohlo působit jako myšlenky, je roztahováno do nicoty. Neboť to, co uskutečňuje své funkce v jisté hustotě není vůbec k ničemu, když řídne a trhá se. A tak mnoho z toho, co figuruje v novějším hospodářství, se vůbec nehodí k tomu přivést nějak svět dopředu. A bylo by právě naším úkolem také vzhledem k praktickému životu dospět opět k stručnému, zhuštěnému myšlení a nemrhat časem. Ale dnes se ještě musí časem mrhat, když anthroposofické hnutí, které právě stojí za našimi podniky, není tím, čím by mělo být: Naprosto pravdivým hnutím, v němž to, co je lživé, se samo vyloučí, protože toho nelze zde upotřebit, protože se to ihned projeví.

To je to, co jsem vám chtěl dnes říci, aniž se někoho dotýkám - prosím, aby se opět nevyprávělo, že bych se chtěl toho či onoho nějak dotknout. Chtěl jsem charakterizovat všeobecné skutečnosti, musil jsem je charakterizovat, neboť stojíme dnes před vážnými světovými situacemi a v podstatě se skutečně odehrává v tom, co se zde děje mezi námi ve Stuttgartu, to, co je vážné v celé civilizaci. A mohli bychom se z toho, co mezi námi straší, mnohému naučit o tom, co straší v celém světě.

Nebylo to míněno ve zlém. Neměla to být žádná řeč kazatelská, nýbrž prohovoření toho, co mi vlastně teprve nepřímou v posledních 14 dnech vždy znovu a znovu předstupovalo před očima a před duší.